UDK [070.482:272] (497.5)"1963/1972"
[27-722.5+272-722.7] (497.1=163.42)"1963/1972"
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 30. listopada 2017.
Prihvaćeno za objavljivanje: 23. veljače 2018.

KRITIKE CRKVENIH I VJERNIČKIH KRUGOVA NA SADRŽAJ *GLASA KONCILA* OD 1963. DO 1972. GODINE

Anto MIKIĆ, Zagreb – Miroslav AKMADŽA, Slavonski Brod

Na temelju arhivske građe, relevantne literature i sadržaja Glasa Koncila*, autori rada iznose i analiziraju kritike koje su na sadržaj toga katoličkog (dvo)tjednika u prvom desetljeću njegova postojanja (1963. – 1972.) iznosili pojedini crkveni/vjernički krugovi i predstavnici crkvenih vlasti u Hrvatskoj: kardinal Franjo Šeper, (nad)biskup Franjo Kuharić, apostolski delegat i pronuncij Mario Cagna i drugi. Te su kritike iznesene u formi prosvjednih pisama uredništvu ili njegovu odgovornom uredniku (nad)biskupu Kuhariću – od kojih mnoga nisu bila objavljena ni poznata široj i zainteresiranoj znanstvenoj javnosti. Sadržaj* Glasa Koncila *u to je vrijeme, kako će u radu biti prikazano, bio predmetom kritika i na službenim i neslužbenim svećeničkim susretima, kao i na nekoliko zasjedanja Biskupske konferencije Jugoslavije. Osim što se u radu iznose novi uvidi na temu recepcije, tj. prihvaćenosti* Glasa Koncila *u tadašnjoj crkvenoj javnosti, njime se jasnije osvjetljavaju i prijepori koje je (post) koncilska obnova donijela u Katoličkoj crkvi u hrvatskom narodu na prijelazu iz 60-ih u 70-te godine 20 stoljeća.*

KLJUČNE RIJEČI*:* Glas Koncila*, katolički tisak, Vladimir Pavlinić, Živko Kustić, Franjo Šeper, Franjo Kuharić.*

Uvod

S obzirom na činjenicu da katoličkog tiska u Hrvatskoj od 1945. godine pa sve do njegove djelomične obnove početkom 60-ih godina 20. stoljeća gotovo da nije ni bilo,[1] ne začuđuje što je već od svog pojavljivanja u jesen 1963. godine *Glas Koncila*[2] naišao na velik interes

[1] Usp. Mirko MATAUŠIĆ, »Prihvat Drugog vatikanskog koncila u Hrvatskoj na primjeru katoličkog tiska i odnosa Crkve prema medijima«, Časopis za suvremenu povijest, god 38, br. 2, Zagreb, 2006., str. 500 sl.

[2] Novinama *Glas Koncila* prethodio je ciklostilom umnažani bilten *Glas s Koncila* čijih je jedanaest brojeva objavljeno od listopada do prosinca 1962. godine, u vrijeme odvijanja prve sjednice Drugoga vatikanskog koncila. No, taj bilten neće biti predmetom ovoga rada.

ne samo tadašnjih komunističkih vlasti nego i crkvene/vjerničke javnosti.[3] Dio tih reakcija *Glas Koncila* objavljivao je i na svojim stranicama – uglavnom u formi dopisa čitatelja – no neke reakcije postale su dostupne tek u novije vrijeme, otvaranjem arhivske građe iz toga vremena istraživačkoj javnosti.

Nema sumnje da je *Glas Koncila* uživao, u početku svoga djelovanja skoro pa nepodijeljenu potporu crkvene javnosti i crkvene hijerarhije u zemlji. Najbolji je dokaz tomu činjenica da je njegova naklada od početnih 40.000 do kraja 1969. godine narasla na preko 245.000 tiskanih primjeraka,[4] što svjedoči o njegovu dobrom prijamu u crkvenoj javnosti i velikim naporima koje su svećenici i vjernici uložili u njegovu promociju i distribuciju, s obzirom na to da mu je pristup javnoj distribucijskoj mreži tiska bio onemogućen. Taj je list u više navrata i javno pohvaljivan: od »običnih« vjernika, preko svećenika i biskupa,[5] pa sve do samog pape Pavla VI.[6]

No, osim pozitivnih reakcija i pohvala, djelovanje *Glasa Koncila* od samog je početka nailazilo i na kritike ne samo državnih vlasti, čime se u ovom radu nećemo baviti, nego i dijela crkvene, vjerničke javnosti, pa i samog vrha crkvene hijerarhije u zemlji. Te su kritike s vremenom mijenjale svoj fokus. U početku su se odnosile na promjene koje je donosio Drugi vatikanski koncil, nastavljene su s prigovorima moralno-etičke prirode na račun pojedinih objavljenih članaka u listu – što je uglavnom bilo obilježje kritika iz prvih godina njegova djelovanja – pa do sve oštrijih i raširenijih kritika na račun pisanja *Glasa Koncila* u drugoj polovici 60-ih i početkom 70-ih godina 20. stoljeća, koje bi se mogle sažeti u optužbama da taj list »uvozi« buntovništvo i »slučajeve« iz Crkve sa Zapada, ohrabruje »osporavanja« zakonitih crkvenih vlasti te zloporabljuje svoj utjecaj, pogrešno tumačeći ulogu katoličkog tiska u životu Crkve i svoje novinarske slobode.

Mi ćemo se u ovom radu ograničiti na negativne kritike u razdoblju prvih deset godina postojanja *Glasa Koncila*, od 1963. do 1972. godine, u vrijeme dok je njegov glavni urednik bio Vladimir Pavlinić. Pritom ćemo se ponajprije osloniti na arhivsku građu, služeći se historiografskom metodom, te na objavljene članke u samom listu, koje ćemo, dijelom, podvrgnuti analizi sadržaja.

1. Kritike obrade moralnih i teoloških pitanja u *Glasu Koncila*

Prve kritike na račun *Glasa Koncila* odnosile su se na njegovo izvještavanje s Drugoga vatikanskog koncila (1962. – 1965.) i tumačenje pojedinih njegovih odluka, osobito u

---

[3] Opsežno istraživanje recepcije *Glasa Koncila* u prvih deset godina njegova postojanja napravljeno je za potrebe izrade doktorskoga rada. Usp. Anto MIKIĆ, *Crkveno i društveno značenje Glasa Koncila od 1963. do 1972.*, doktorska disertacija obranjena na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016., osobito str. 72–149; 333–454. U pripremi ovoga rada rezultati diplomskog istraživanja ponovno su prerađeni i sažeti te dopunjeni novim izvorima i spoznajama.

[4] Podatci o nakladi od 12. veljače 1972., u: Arhiv *Glasa Koncila*, ur. br. 5/1972.

[5] Usp. »Biskupi nam pišu. Biskupi Jugoslavije koji zasjedaju na II. Općem Vatikanskom Saboru svima svećenicima i vjernicima svojih biskupija pozdrav i blagoslov«*, Glas Koncila,* br. 5, 8. prosinca 1963., str. 5–7; »Nadbiskupi *Glasu Koncila*«*, Glas Koncila*, br. 4, 23. veljače 1964., str. 11.

[6] »Pohvala Svetog Oca *Glasu Koncila*«, *Glas Koncila*, br. 9, 10. svibnja 1964., str. 1. Izvornik pisma, koje nosi nadnevak 10. travnja 1964., vidi u: Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu (dalje: NAZ), *Prezidijal Šeper*, br. 81/ Pr/1964. Pod istim brojem nalazi se i pismo zahvale nadbiskupa Šepera Državnom tajništvu Sv. Stolice od 26. svibnja 1964.; »Papina pohvala *Glasu Koncila*«, *Glas Koncila*, br. 7, 18. travnja 1965., str. 1.

pogledu promjena u liturgiji. No, kako u tim kritikama često nije lako razabrati koliko su se one ticale načina na koji je list obrađivao tu temu, a koliko su bile plod nezadovoljstva dijela čitatelja samim odlukama Koncila o kojima je list javljao, mi se ovdje njima nećemo pozornije baviti.[7]

Neke članke objavljene u *Glasu Koncila* pojedini su čitatelji tumačili kao poticanje ponašanja protivnog moralnom nauku Katoličke crkve. Osobitu je pozornost, tako, izazvalo pismo jedne čitateljice objavljeno u svibnju 1965. godine, koja je imala izvanbračno dijete i živjela u teškim materijalnim prilikama. Osim što je objavio njezino pismo, list je pokrenuo i svojevrsnu humanitarnu akciju kako bi joj pomogao.[8] No, nekim je čitateljima ta akcija očito zasmetala, jer su u njoj vidjeli ohrabrivanje nemoralnog života. »Zar nije znala da se nevinost drži do crkvenog vjenčanja? [...] Sad neka snosi sav teret romantičnog života«, poručuje tako jedan čitatelj iz Subotice, primjećujući kako taj slučaj nije jedini »sporan« na stranicama lista: »[…] sve više i više čitamo pod rubrikom »Naši razgovori« te nemoralne razgovore. Ogromna većina čitalaca vjerski nastrojena [te sadržaje] kategorički osuđuje. […] U početku izlaženja tih pojava nije bilo. Sad ih ima uvijek više i više, što bezuvjetno ruši autoritet Koncila i redakcije.[9]«

Jedan redovnik, fra M. A., prigovara što *Glas Koncila* »iznosi previše drastične slučajeve posrnulih djevojaka« te, prenoseći »primjedbe svojih vjernika«, zaključuje: »Da li je potrebno i korisno da tim putem ide i *Glas Koncila.*«[10]

Takvi su članci, međutim, očito nailazili na dobar prijam kod mlađih čitatelja pa je njihove dopise *Glas Koncila* povremeno objavljivao u rubrici »Naši razgovori«, zajedno s odgovorima svojih suradnika, a počevši od 21. broja, 31. listopada 1965., uvodi i novu rubriku pod naslovom »Mladi i njihovi problemi«. Da je i to zasmetalo nekim (starijim) čitateljima, svjedoči pismo koje je »Juraj M. iz Osijeka« uputio odgovornom uredniku *Glasa Koncila*, biskupu Franju Kuhariću, a list ga u skraćenom obliku objavljuje u prosincu 1966. godine. Bit te kritike mogla bi se sažeti njegovom konstatacijom da bi list trebao pripaziti da svojim previše pozitivnim pristupom prema mladima ne klizne u svojevrsni »kult mladih«, odnosno da se mladima ne dadne veći značaj negoli ga oni u Crkvi stvarno imaju i trebaju imati.[11]

1.1. Kritike svećeničke korone i reakcija nadbiskupa Franje Šepera

Da su neki svećenici već u prvim godinama izlaženja *Glasa Koncila* bili toliko nezadovoljni pojedinim sadržajima koje je on objavljivao, da su predlagali da se njegovu uredništvu dodijeli dodatni svećenik stručnjak, pa čak i da se (uz, a možda i umjesto *Glasa*

---

[7] Širu elaboraciju te teme vidi u: Anto MIKIĆ, »Drugi vatikanski koncil i poslijekoncilska obnova na stranicama *Glasa Koncila* od 1963. do 1972.«, *Obnovljeni život*, god 72, br. 4, Zagreb, 2017., str. 443–458.

[8] Usp. »Previše su me svi kaznili«, *Glas Koncila*, br. 8, 2. svibnja 1968., str. 15; »Poziv čitateljici S. D.«, *Glas Koncila*, br. 9, 16. svibnja 1965., str. 15; BERITH [Smiljana RENDIĆ], »Odgovori djevojci iz broja 8«, *Glas Koncila*, br. 10, 30. svibnja 1965., str. 10, 12. Kako je *Glas Koncila* većinu svojih tekstova objavljivao bez potpisa autora ili uz navođenje njegova pseudonima, akronima ili inicijala, stvarne autore navodimo prema: *Bibliografija Glasa Koncila 1962–1973,* izradila mr. Elizabeta Palanović, Zagreb, 1973.

[9] »Jedan 'contra'«; »Na krivu adresu – ali ipak odgovaramo«*, Glas Koncila*, br. 11, 13. lipnja 1965., str. 15.

[10] »Sablažnjeni«, Glas Koncila, br. 5, 9. ožujka 1969., str. 19.

[11] Usp. »Opasnost od 'kulta mladih'«, *Glas Koncila*, br. 24, 4. prosinca 1966., str. 8–9.

Koncila) obnovi predratni *Katolički list*, pokazuje pismo s jedne svećeničke korone nadbiskupu Šeperu. Naime, svećenici Gornjovaraždinskog dekanata, okupljeni na svećeničkoj koroni 22. rujna 1965. godine u Križovljanu, kritički su se osvrnuli na pisanje *Glasa Koncila*. Premda nismo pronašli sam zapisnik s korone, iz dopisa što ga je generalni vikar zagrebačke nadbiskupije Josip Lach uputio nadbiskupu Franji Šeperu 14. siječnja 1966. godine doznajemo kako su na tome svećeničkom skupu konstatirali »da u *Glasu Koncila* ima pogrešaka u svakom broju« te su predložili da se u tome listu imenuje »jedan stariji, razborit i učen svećenik kao korektor«. Osim toga, očito nezadovoljni *Glasom Koncila*, svećenici predlažu i da se ponovno pokrenu predratne novine *Katolički list*.[12]

U odgovoru Nadbiskupskome duhovnom stolu od 21. siječnja 1966. godine kardinal Šeper odbacuje ideju ponovnog pokretanja *Katoličkog lista*, dok je pogreške u *Glasu Koncila* pripisao novinarskoj brzini i »preopterećenosti malog broja ljudi u redakciji«. Odbacio je i prijedlog da se kao »korektor« postavi »razborit i učen svećenik«, ocjenjujući da bi takav zahtjev »mogao bi biti i uvredljiv za redakciju« jer, kako dodaje, »među svećenicima koji surađuju ima i razboritih i učenih«. Ipak, na kraju pisma Nadbiskupskome duhovnom stolu kardinal Šeper zaključuje kako će, »jer su neke primjedbe uistinu opravdane«, upozoriti redakciju »da osobito one stvari koje rade o vjeri ili moralnim pitanjima ne obrađuju novinarski nego solidno i po suradnicima koji su zbilja teološki stručnjaci u tim pitanjima«. Istoga dana, 21. siječnja 1966. godine, nadbiskup Šeper upućuje pismo uredništvu *Glasa Koncila*, u kojem uglavnom ponavlja svoje stavove iz pisma Duhovnom stolu, ali i dodaje: »trebalo [bi] paziti kad se radi o pitanjima vjere ili s područja morala, na pr. kod odgovora na postavljene casuse. Tu ne bi smjela igrati ulogu novinarska brzina, već stoga što nije potrebno da se na takva pitanja odmah odgovori, jer to nisu vijesti za koje nam je stalo da budu svježe. Takve bi stvari trebalo dobro promisliti prije nego se štampaju. I takve stvari bi trebali rješavati zbilja teološki stručnjaci koji su na raspolaganju redakciji.«[13]

U nastavku pisma Šeper urednike *Glasa Koncila* podsjeća da je kao izdavač lista »označen Duhovni stol, pa mnogi ljudi misle da je sve što je u *Glasu Koncila*, pogotovo što se tiče vjerske nauke i morala, službena nauka Crkve«. Također primjećuje kako bi mnogi čitatelji, vjernici, na temelju pročitanog u listu, mogli formirati i svoju savjest, pa na njegovim autorima stoga leži velika odgovornost.

1.2. Pismo biskupa Franje Kuharića od 17. kolovoza 1967. godine

Nezadovoljan sadržajem nekih članaka *Glasa Koncila* u br. 16. od 6. kolovoza 1967. godine biskup Franjo Kuharić 17. kolovoza šalje pismo uredništvu.[14] Kuhariću kao odgo-

---

[12] Pismo generalnog vikara, kao i odgovor nadbiskupa Šepera, te njegovo pismo uredništvu *Glasa Koncila*, u: NAZ, *Prezidijal Šeper*, br. 1/Pr/1966. Preslika pisma nadbiskupa Šepera uredništvu *Glasu Koncila* objavljena je u: A. MIKIĆ, *Crkveno i društveno značenje Glasa Koncila od 1963. do 1972.*, str. 464–465; Ideja da se u tadašnjoj Jugoslaviji pokrene konzervativniji katolički list koji bi bio konkurencija *Glasu Koncila* pojavila se i kasnije, 1971. godine. Usp. AKSA, »Da li se priprema izdavanje kat. novina konzervativnog smjera u Beogradu?«, *Glas Koncila*, br. 4, 21. veljače 1971., str. 8.

[13] Pismo nadbiskupa Franje Šepera uredništvu *Glas Koncila* od 21. 1. 1966., str. 1.

[14] Pismo biskupa Franje Kuharića uredništvu *Glasa Koncila* od 17. 8. 1967. u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, korice Spisi 2. Preslika pisma u: A. MIKIĆ, *Crkveno i društveno značenje Glasa Koncila*, str. 466–467.

vornom uredniku lista zasmetao je zaključak napisan u Uvodniku broja koji je bio posvećen posjetu pape Pavla VI. Carigradu (Istanbulu), kako je »jasno da katolici više ne smiju misliti na pokatoličenje pravoslavnih«[15]. »Ta rečenica može se dogmatski posve krivo shvatiti! Što znači ‘pokatoličiti’ u dogmatskom smislu? Znači primiti nekoga u potpuno zajedništvo Crkve Kristove kojoj je vidljivi i živi znak Rimski Biskup!«, piše Kuharić te dodaje kako ga je netko od svećenika upitao: »Zar više ne smijemo primati u Crkvu one koji iskreno žele?« Pritom dodaje kako je i njega jedna pravoslavna djevojka u jednoj župi poslije potvrde pitala kako može biti primljena u Katoličku crkvu. »Ona je upoznala Crkvu i bit će primljena i dužnost nam je [da je] primimo! Nikako se iz Papina govora ne može izvući smisao, da je on posve izjednačio Pravoslavnu i Katoličku Crkvu i kao da je svejedno kojoj čovjek pripada«.

Kuharić je imao primjedaba i na dio sadržaja intervjua s biskupom Salis-Seewisom,[16] a prenosi i kako je »upozoren [sam] i na tvrdnju, da na plaži nije svejedno kako je tko obučen, nego kako se vlada.[17] Istina, to je citat, ali na taj citat trebalo je jasnije i odlučnije naglasiti načela kršćanskoga shvaćanja odijevanja i stidljivosti.«[18] Na kraju pisma biskup Kuharić poručuje: »Dragi moji suradnici, shvatite ove primjedbe kao bratske. Uvijek si budite svjesni da pišete za milijun čitalaca i da ima veoma kritičnih čitalaca koji važu svaku riječ. Mučite se mnogo, ali pazite da taj trud bude sačuvan bilo čega što bi moglo imati negativnih posljedica. […] Budite si svjesni da se *Glas Koncila* smatra glasilom Crkve. Iza njega stoji Kardinal, a biskup je odgovorni urednik. Stoga kada se radi o člancima i tvrdnjama u kojima se izražava stav Crkve, politika Crkve, ocjena izvjesnih događaja i zbivanja u ime Crkve, predočite si to ili Kardinalu ili barem odgovornom uredniku. Delikatne stvari neka mi budu predočene. U odgovorima na pitanja seksualne naravi treba biti delikatan, a na delikatna pitanja treba dati privatni odgovor. […] Nemojte biti dijaloški disponirani unutar obitelji. Ako netko nešto dobronamjerno primijeti, saslušajte to i promislite njegove razloge. Pogotovo kad nešto sugeriraju ljudi s terena, dobro je vagnuti te primjedbe. […] Neke su primjedbe bile izrečene od biskupa i na Biskupskim konferencijama u tom smislu, da se prenaglim i nejasnim tvrdnjama ne stvara zabuna i da se ima u vidu naše delikatne prilike.«[19]

2. Optužbe za »uvoz progresizma« i poticanje »osporavanja« crkvenog autoriteta

Premda je i ranije u kontekstu »sporova« u vezi s Drugim vatikanskim koncilom i njegovom provedbom – osobito u kontekstu napetosti između tzv. »progresista« i »konzervativaca« – *Glas Koncila* na svojim stranicama prenosio, tumačio i komentirao unutarcrkvene rasprave, polemike, pa i sukobe, sve do kraja 1967. godine te teme na njegovim stranicama ipak nisu zauzimale dominantno mjesto. No, od proljeća 1968. godine dade

15 »Kamo smjera Papa sa svojim ekumenizmom«, *Glas Koncila*, br. 16, 6. kolovoza 1967., str. 2.

16 Usp. L[ADIKA] J[osip] i Ž[ivko] K[USTIĆ], »Kroz jedno stoljeće s našim najstarijim biskupom. Povodom 70-godišnjice svećeništva biskupa dra Salis-Seewisa«, *Glas Koncila*, br. 16, 6. kolovoza 1967., str. 11.

17 Usp. AK [Živko KUSTIĆ], »Što tko zna o turizmu?«, *Glas Koncila*, br. 16, 6. kolovoza 1967., str. 13–14.

18 Pismo biskupa Franje Kuharića uredništvu *Glasa Koncila* od 17. 8. 1967., str. 1.

19 *Isto*, str. 2.

se uočiti kako list sve upornije i otvorenije počinje prenositi vijesti, najprije iz svijeta, a onda i iz Hrvatske, o tzv. »slučajevima« koji su pokazivali otvoreno suprotstavljanje crkvenim autoritetima nekih pojedinaca, svećeničkih i(li) vjerničkih skupina. Takav je pristup, kako ćemo u nastavku rada prikazati, nailazio na sve učestalije kritike i dijela njegovih »običnih« čitatelja vjernika, ali i neformalnih vjerničkih skupina te predstavnika crkvenih vlasti.

2.1. Glas Koncila*, »uvoz progresizma« i »slučajevi« u Crkvi*

Glavno uporište »dojma« da je *Glas Koncila* blizak »progresističkoj struji«, pa i »kontestatorima« (osporavateljima)[20] u Crkvi, njegovi su kritičari najčešće argumentirali tvrdnjom da je taj list u Crkvu u hrvatskom narodu »uvozio« ideje iz Crkava na Zapadu, osobito iz Nizozemske. Uistinu, kad se analizira pisanje *Glasa Koncila*, moglo bi se zaključiti kako je zbivanjima u Crkvi u Nizozemskoj posvećena razmjerno veća pozornost negoli ijednoj drugoj zemlji katoličkog Zapada.[21] Osim tadašnjega nizozemskog kardinala Bernarda Jana Alfrinka, Crkvu u Nizozemskoj i tamošnje »pastoralne koncile«, koji su uzburkavali crkvenu javnost, list je kontinuirano pratio i krizu nastalu objavom tzv. *Holandskog katekizma,* koji je – od 1967. godine, kad se pojavio u Europi, a 1970. i u Hrvatskoj pod nazivom *Novi katekizam* u izdanju zagrebačke nakladničke kuće Stvarnost – također izazivao niz sporenja u Crkvi, premda je uredništvo, kako je to list i sam priznao, s jednog »višeg crkvenog mjesta ove zemlje« dobilo dopis »kojim se traži da se u *Glasu Koncila* ništa ne piše o »Holandskom katekizmu« […] kako mu se ne bi pravila reklama«[22].

Osim Nizozemske i kardinala Alfrinka, na stranicama *Glasa Koncila* upadljivo je prisutno i praćenje istupa i stavova još jednoga »spornog« kardinala iz svijeta – belgijskoga briselskog kardinala Lea Jozefa Suenensa. Osim što je u više navrata prenosio njegove stavove i napetosti u odnosima sa Svetom Stolicom, *Glas Koncila* je, zajedno s Kršćanskom sadašnjošću (KS), 1969. godine objavio i knjigu *Dotrajalo i živo u Crkvi*, prevedeni razgovor s kardinalom Seunensom, izvorno objavljen u listu *Informations Catholiques Internationales*, a iz pera svog suradnika fra Bonaventure Dude objavljuje i pozitivnu kritiku Suenensove knjige *Redovnice i apostolat* u izdanju KS-a, u kojoj za toga kardinala ističe kako je »poznat po svojim koncilskim i pokoncilskim zalaganjima«, te koji je već i prije »stekao ime nizom svojih djela kojima zasijeca u najživlje probleme nutarnje crkvene obnove«.[23]

Osim o zbivanjima u crkvi u Nizozemskoj i Belgiji, *Glas Koncila* je od 1968. godine počeo i s nizom tekstova koji su se ticali tzv. »slučajeva« u Crkvi u svijetu: od »pobune«

[20] Dobar pregled definicije i sadržaja toga pojma vidi u: Živan BEZIĆ, »Osporavanje u Crkvi«, *Crkva u svijetu,* br. 3, Split, 1975., str. 193–203.

[21] Usp. A. MIKIĆ, *Crkveno i društveno značenje Glasa Koncila*, str. 106–114.

[22] »Dva upita nadbiskupu Pogačniku. Svećenički celibat i Holandski katekizam«, Glas Koncila, br. 12, 21. lipnja 1970., str. 3.

[23] Bonaventura DUDA, »Redovnice i apostolat«, *Glas Koncila*, br. 19, 28. rujna 1969., str. 14.

bogoslova u austrijskom Linzu,[24] preko »slučaja Isolotto« kraj Firence,[25] pa do burnog 82. kongresa njemačkih katolika u Essenu, *Katholikentaga*, kongresa »revolta mladih, zahtjeva da se lome stari okviri, da se ruše strukture Crkve, traženja demokracije na polju discipline Crkve, čak na području morala«,[26] kako je s njega izvijestio *Glas Koncila*. Osim toga, list je počeo sve otvorenije pisati i o disciplinskim postupcima koji su pokrenuti protiv poznatoga nizozemskog teologa dominikanca Edwarda Schillebeeckxa,[27] te nizozemskog biskupa Johannesa Bluyssena,[28] koji su pozvani pojasniti neke svoje stavove ili postupke pred Kongregacijom za nauk vjere, kojoj je u to vrijeme na čelu bio utemeljitelj *Glasa Koncila* kardinal Franjo Šeper.

2.1.1. »Slučajevi« u Crkvi u hrvatskom narodu

Prvi pravi »slučajevi« u Crkvi u hrvatskom narodu – »Hercegovački«,[29] »Đakovački«, »Zadarski« i »Riječki« – na stranicama *Glasa Koncila* postaju prisutni od rujna 1968. godine.

Zbog izvješća o tim »slučajevima« *Glas Koncila* primao je brojne reakcije, a najoštrija je stigla njegovu odgovornom uredniku biskupu Franji Kuhariću. Zbog članka »Đakovački slučaj – 'Bijela knjiga'«,[30] odnosno činjenice da je u njemu list izvijestio i o stavovima nekih od potpisnika tzv. »Bijele knjige« – Stjepana Bulata i Luke Vincetića – biskupski ordinarijat u Đakovu uputio mu je 19. ožujka 1970. godine prosvjedno pismo, koje su potpisali tajnik Ćiril Kos i kancelar Rudolf Šverer.[31]

---

[24] Usp. »Bogoslovi riješili problem s biskupom u međusobnom povjerenju«, *Glas Koncila*, br. 7, 24. ožujka 1968., str. 5.

[25] Usp. »'Slučaj Isolotto'«, *Glas Koncila*, br. 24, 1. prosinca 1968., str. 5; »Novo iz izoliranog Isolotta«, *Glas Koncila*, br. 18, 7. rujna 1969., str. 5; »Što se dalje događalo u Isolottu«, *Glas Koncila*, br. 2, 26. siječnja 1969., str. 7.

[26] V.[ladimir PAVLINIĆ], »Burni katolički kongres u Essenu«, *Glas Koncila*, br. 19, 22. rujna 1968., str. 9.

[27] Usp. »Slučaj Schillebeeckx«, *Glas Koncila*, br. 21, 20. listopada 1968., str. 5; »Nema više govora o 'krivovjerju' teologa Schillebeeckxa«, *Glas Koncila*, br. 14, 13. srpnja 1969., str. 2.

[28] Usp. »'Slučaj Bluyssen'«, *Glas Koncila*, br. 22, 3. studenoga 1968., str. 4.

[29] Spor o crkvenoj nadležnosti nad pojedinim župama u Hercegovini između dijecezanskog biskupa i hercegovačkih franjevaca, koji potječe još iz 19. stoljeća, ponovno je aktualiziran nakon što 1967. godine Kongregacija za evangelizaciju naroda donijela odluku da hercegovački franjevci biskupiji prepuste na upravljanje pet od četrnaest preostalih spornih župa. Iste godine apostolski delegat Mario Cagna na temelju tog naloga sastavio je i Dekret o preuzimanju tih pet župa, Nakon što je u svibnju 1968. istekao krajnji rok za primopredaju, predviđen Dekretom delegata Cagne, u tri »sporne« župe nastali su neredi: u Mostarskom Gracu vjernici nisu dopustili pristup crkvi biskupijskom svećeniku, u Crnču je novoimenovani župnik čak i fizički napadnut, a u Grudama je ulaz u župnu crkvu zazidan. Usp. Ratko PERIĆ, *Hercegovačka afera. Pregled događaja i važniji dokumenti*, Mostar, 2002., osobito str. 121–132.

[30] »Đakovački slučaj – 'Bijela knjiga'«, *Glas Koncila*, br. 6, 22. ožujka 1970., str. 14; »Slučaj« je u javnosti bio poznat pod nazivom »Bijela knjiga«, jer je skupina svećenika u knjižici s bijelim koricama na 50-ak stranica iznijela niz prigovora na način obnašanja biskupske službe đakovačkog biskupa Stjepana Bäuerleina, te su zatražili da Sveta Stolica provede svoju istragu. Zapravo bi se moglo govoriti o tri »Bijele knjige«: prvoj – »Izvještaju o prilikama u Đakovačkoj biskupiji« autora dr. Ivana Rogića, koju su potpisala još devetorica svećenika Đakovačke biskupije, a koja je napisana i predana apostolskom delegatu Mariju Cagni u Beogradu 24. srpnja 1968.; drugoj – »Druga bijela knjiga« dr. Đuke Marića s još osmoricom potpisanih svećenika od 29. svibnja 1969. godine te trećoj – »Izvještaj s argumentacijom« koju su potpisala još devetorica svećenika 9. ožujka 1970. godine. Više vidi u: Marin SRAKIĆ, *Cruce et labore – Križem i radom,* Đakovo, 2014., str. 589–730.

[31] Cjelovito pismo vidi u: M. SRAKIĆ, *Cruce et labore – Križem i radom*, str. 655–657., a kako se navodi u bilješci br. 665, čuva se u: Nadbiskupski arhiv Đakovo (dalje: NAĐ), *BF, Bäuerlein*, Fascikl/registrator B3, Sjednica 9. III. 1970., Zapisnik.

Da je osim toga pisma bilo još prigovora, odnosno pisama na adresu samoga uredništva, pa i prosvjednih akcija pojedinih župnika zbog pisanja o »Đakovačkom slučaju«, doznajemo iz samog lista, u komentaru idućeg broja. Komentator tako spominje »pet-šest pisama«, ali i to da su im trojica svećenika iz Đakovačke biskupije vratila sve primjerke toga broja, a još četvorica istrgnula list s tim člankom, pa je »nekoliko stotina čitatelja dobilo *GK* broj 6 osakaćen lokalnom cenzurom«[32]. O »Đakovačkom slučaju« bilo je riječi i na zasjedanju Biskupske konferencije od 7. do 9. travnja 1970. godine u Zagrebu, s koje je upućena i posebna Izjava,[33] a nakon zasjedanja upriličena je i konferencija za novinare, na kojoj je izneseno i niz primjedaba na račun *Glasa Koncila*, o čemu će više biti riječi kasnije u ovome radu u potpoglavlju 2.3.

Zbog priopćenja Biskupske konferencije, kao i zbog izjava pojedinih biskupa na konferenciji za tisak nakon zasjedanja, potpisnici »Bijele knjige« uputili su Biskupskoj konferenciji Otvoreno pismo u kojem, među ostalim, izražavaju svoju zahvalnost *Glasu Koncila* jer je on, kako se navodi, »bio jedini koji je barem nešto svjetla unio u stvar onako kako je mi gledamo prema opće usvojenom načelu: audiatur et altera pars! [Neka se čuje i druga strana!]«[34]. Pismo sličnog sadržaja sarajevskom je nadbiskupu Smiljanu Čekadi 26. travnja 1970. godine uputio i jedan od potpisnika »Bijele knjige«, župnik u Vinkovcima Josip Pavlović, u kojem mu, među ostalim, zamjera što na konferenciji za tisak »pozivate *Glas Koncila* na odgovornost što nas nije osudio«[35].

Zbog izvješćivanja o tzv. »Riječkom slučaju«,[36] *Glas Koncila* primio je brojne reakcije čitatelja, a kako je javio sam list, u dvije crkve Riječke nadbiskupije jedan broj lista s člankom o toj temi nije raspačan, a i »neki svećenici daleko od Rijeke mislili su da ga po savjesti ne smiju pustiti u prodaju«[37]. Da kritike nisu ostajale samo na pismima listu, svjedoči i anonimni letak koji je 1971. godine stigao na adrese brojnih svećenika u Zagrebu i okolici, a u kojem je izneseno niz kritika na račun Kršćanske sadašnjosti i *Glasa Koncila* koji, po autorima toga letka, »slijede čas više čas manje Holandiju i katolički Zapad«, ali i na račun nadbiskupa Kuharića jer se »nije nikada distancirao od te linije«[38].

---

[32] »*Glas Koncila* u procijepu cenzura«, *Glas Koncila*, br. 7, 5. travnja 1970., str. 2.

[33] Usp. »Izjava katoličkih biskupa Jugoslavije (o đakovačkom i hercegovačkom slučaju)«, *Glas Koncila*, br. 8, 19. travnja. 1970., str. 5.

[34] Cjelovito pismo objavljeno je u: M. SRAKIĆ, *Cruce et labore – Križem i radom*, str. 661–668. Ovdje citirano sa str. 664.

[35] Pismo Josipa Pavlovića nadbiskupu Smiljanu Čekadi od 26. travnja 1970., u: NAZ, *Ostavština Franje Šepera*, kutija 48, korice 227.

[36] »Slučaj« je izbio na prijelazu 1970. i 1971. godine, kad je dio riječkih svećenika prosvjedovao protiv načina rada riječkog dominikanca Tihomira Zovka s tamošnjim mladim vjernicima – okupljenih u vjerničkoj skupini Synaxis, što će kulminirati odlukom riječkog nadbiskupa Viktora Burića od 20. veljače 1971. da Zovku oduzme kanonske ovlasti svećeničkog propovijedanja i poučavanja. Više u: Andrea ROKNIĆ BEŽANIĆ, »Uloga i djelovanje katoličke zajednice mladih Synaxis u riječkome Hrvatskom proljeću«, *Croatica christiana periodica,* god. 37, br. 71, Zagreb, 2013., str. 155–170; Ćiril PETEŠIĆ, Što se događa u Katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj?, Zagreb, 1972., str. 47–61.

[37] »Sudovi i protusudovi oko jednog dekreta«, *Glas Koncila*, br. 6, 21. ožujka 1971., str. 2.

[38] »Anonimni letak kao predradnja za nove konzervativno-borbene novine? ‘Braćo tradicionalisti, probudite se iz depresije i letargije, još nije prekasno!’«, *Glas Koncila*, br. 6, 21. ožujka 1971., str. 6.

2.2. Kritike kardinala Šepera na račun pisanja Glasa Koncila

Najoštriju kritiku na račun svog sadržaja *Glas Koncila* je doživio pismom koje je 28. srpnja 1969. godine biskupu Kuhariću uputio iz Rima, tad već pročelnik Kongregacije za nauk vjere, kardinal Franjo Šeper.[39]

Ističući na početku svoga pisma kako se već dugo sprema pisati mu »u vezi s *Glasom Koncila*«, jer je riječ o stvari koja »uznemiruje [ne] samo mene, nego i mnoge druge«, te prenosi kako je samo u zadnje vrijeme dobio već nekoliko pisama, među ostalim i od jednog svećenika i jednog biskupa, »s izrazima negodovanja zbog pisanja *GK*«. Taj mu je neimenovani svećenik poručio kako je *Glas Koncila* skrenuo »sasvim na lijevo«, dok se, također neimenovani biskup, osvrćući se na sadržaj toga lista, pita »čemu sve to vodi« i hoće li *Glas Koncila* započeti borbu »protiv obligatnog celibata kod nas?« Pisao mu je, nastavlja Šeper, i jedan zagrebački profesor koji ga, skupa s drugim kolegama intelektualcima, moli da spriječi »da *GK* piše slobodarski i da smućuje vjernike«. Kardinal Šeper nastavlja: »I ja imam dojam da previše skreću na lijevo. Možda je krivnja i u tomu što je takva literatura /listovi i časopisi/ koje dobivaju izvana i iz kojih crpe svoje vijesti. Nešto će krivnje biti i na tomu šte se previše zanose senzacionalnim, a to je napast za sve novinare. Oni će dakako reći da moraju objektivno informirati svoje čitaoce. Ali oni imaju i odgojnu ulogu, pa bi morali, kod različitih vijesti, iznijeti i svoj ispravni stav. A toga ima malo. Oni zaboravljaju da je izdavač lista Nadbiskupski Duhovni Stol i da je pomoćni biskup odgovorni urednik, a da to nije palestra za ljevičarske novinarske senzacije iz katoličkog svijeta. I tako [sve] ispada jednostran, a ne objektivan. Još nisam vidio u *GK* članka koji bi se potužio na nered i smutnju koju prave žurnalistički teolozi i teološki demagozi na Zapadu. Isto još nisam vidio ni jednog članka gdje se spominje koja pozitivna struja (ne mislim ovdje fanatične i intransigentne »tradicionaliste« koji uopće ne priznavaju Koncil) koja se bori protiv ovog nereda.«[40]

U nastavku pisma Šeper problematizira i pohvale na račun teologa Eduarda Schillebeexa na stranicama *Glasa Koncila*, a još više pozitivan odnos toga lista prema kardinalu Suenensu. Ističući kako mu je i ranije »izrazio svoje negodovanje«, kad je *Glas Koncila* tiskao brošuru sa Suenensovim intervjuom, a i glavnom uredniku Pavliniću na tu je temu poslao pismo, pa unatoč tomu list ponovno »najpozitivnije« piše o tome kardinalu, te Šeper rezignirano zaključuje: »Pavliniću i njegovim teološkim savjetnicima ne vrijedi ono što veli njihov nadbiskup, pogotovo jer je sada i on član te zlosretne rimske Kurije od koje potječe sve zlo u našoj Crkvi.« Šeper *Glasu Koncila* u nastavku pisma prigovara i način na koji je izvijestio o tzv. »Internacionali svećenika«, odnosno o skupu svećenika u Churuu, osobito zamjerajući što ih list naziva »velikodušnom grupom francuskih svećenika«, te zaključuje: »Kako se usuđuju ovako pisati? I još žale da biskupi ne žele s takvima razgovarati, i to

---

[39] Pismo kardinala Franje Šepera biskupu Franji Kuhariću od 28. srpnja 1969., u: NAZ, *Ostavština Franje Šepera*, kutija 48, korice 227; Preslika pisma u: A. MIKIĆ, *Crkveno i društveno značenje Glasa Koncila*, str. 468–470. Inače, povod za pismo, kako se može zaključiti iz njegova sadržaja, bio je *Glas Koncila* br. 15 od 27. srpnja 1969., u kojemu je list opširno izvijestio o sastanku skupine svećenika »osporavatelja« u švicarskom gradiću Churuu, a istom broju prenesen je i intervju s kardinalom Suenensom objavljen u listu *Paris Match.*

[40] Pismo kardinala Franje Šepera biskupu Franji Kuhariću od 28. srpnja 1969., str. 1.

prigodom sastanka koji je namijenjen samim biskupima. Zar bi bilo ljepše da su ti počeli s demonstracijama za vrijeme referata? Kud ide *GK*? Kraj toga članka je i drugi s bučnim naslovom »Ostavka 28 svećenika«. Čemu sve to? Zar samo za volju objektivne informacije ili za stvaranje kaosa kod našeg svijeta? Ja sam već nekoliko puta mislio da im pošaljem zaostalu pretplatu i da ih zamolim da mi list više ne šalju. Znam da je jedan povjerenik *GK* odlučio da ovaj broj neće dati u cirkulaciju. Meni se sad postavlja pitanje: može li u ovakvoj situaciji i nadalje list izlaziti kao list Duhovnog Stola i možete li Vi i nadalje biti onaj koji snosi odgovornost za list? Meni se sve čini da se ni oni nisu mogli oteti napasti »la tentati odu pouvoir«. Oni su si svjesni da nešto znače, da stvaraju javno mnijenje, pa ih nije briga za drugo. Vidjet ćete da će Vam se popeti na glavu i da će postati glavni faktor u nadbiskupiji. Nešto slično kao nekadašnji seniorat.«[41]

2.3. Glas Koncila *i katolički tisak – teme zasjedanja BKJ*

Tijekom 1970. i 1971. godine pitanje katoličkog tiska u nekoliko je navrata raspravljano i na službenim susretima hrvatskih biskupa i zasjedanjima biskupijskih konferencija Jugoslavije.

Od 17. do 19. veljače 1970. u Zagrebu su okupili biskupi hrvatskog jezičnog područja, a drugog dana toga susreta sastalo se i »Vijeće za nauku vjere« pri BKJ koje je, kako doznajemo iz priopćenja, »razmatralo i suvremeno stanje u našem katoličkom tisku«[42]. Za vrijeme samog zasjedanja, s nadnevkom 18. veljače 1970., biskup Kuharić u svom Dnevniku navodi kako je »nadbiskup Čekada pročitao [je] pismo nekih laika intelektualaca kojim oni izražavaju svoje prigovore protiv naše štampe, osobito *Glasa Koncila, Svezaka, Veritasa* itd.«. No, Kuharić dodaje kako je pritom on ipak stao u obranu članova tih redakcija: »Rekao sam da dobivam dojam da su te optužbe više subjektivno fundirane. Postoji nesporazum između starih i mladih. Ima koji put sigurno napisa koji nisu zgodni ali ipak ne može se reći da su te radine ekipe opasne za vjeru i na nemaju »sensus Ecclesiae«. Dapače, veoma su angažirani ali mi se moramo malo više pokrenuti i zahvaćati u rješavanje naših konkretnih problema. Preporučeno mi je da razgovaram s uredništvima.«[43]

Problematika katoličkog tiska bila je i jedna od važnijih tema proljetnog zasjedanja Biskupske konferencije, koje je održano od 7. do 9. travnja 1970. godine. Na tome je zasjedanju ustanovljeno i Vijeće za katolički tisak, u koje su imenovani nadbiskupi Smiljan Čekada i Josip Pavlišić te biskup Franjo Kuharić.[44]

Na konferenciji za novinare upriličenoj nakon zasjedanja razvila se i živa rasprava između nadbiskupa Jožefa Pogačnika i Smiljana Čekade s jedne, te predstavnika KS-a, predvođenih Josipom Turčinovićem, i *Glasa Koncila*, odnosno njegova glavnog ured-

[41] *Isto*, str. 3.
[42] »Zagreb: Sastanak biskupa hrvatskog jezičnog područja«, *Glas Koncila*, br. 5, 8. ožujka 1970., str. 4.
[43] Dnevnički zapis Franje Kuharića od 18. veljače 1970., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, Dnevničke zabilješke 1969–1973., korice 1, Sveš. 1, str. 105.
[44] »Saopćenje Biskupske konferencije Jugoslavije«, *Glas Koncila*, br. 8, 19. travnja 1970., str. 3.

nika Vladimira Pavlinića s druge strane.[45] Nadbiskup Čekada je prenio kako se *Glasu Koncila* prigovaralo da »u pitanju đakovačkog biskupa [Stjepana Bäuerleina] nije bio lojalan. Da ste morali otvorenije uzeti đakovačkog biskupa u zaštitu, ovako ste vi zauzeli potpuno neodređeno stanovište. Dopustili ste mogućnost da i ti kontestatori mogu imati pravo. Da niste osudili ni te 'Bijele knjige'. To vam zamjera đakovački biskup. Oni su vam poslali svoj komunike, vi ga niste donijeli u listu, nego ste donijeli izvještaj vlč. Vincetića.«

Na taj prigovor glavni urednik *Glasa Koncila* Vladimir Pavlinić odgovara: »Mi nismo donijeli ni izvještaj Vincetićev, ni komunike, nego smo o obojemu referirali. Međutim, pitanje je sada opet načelno da li štampa treba da nešto osudi ili naprosto da izvješćuje? U pitanju Đakova mi očekujemo da sud donese netko tko je za to kompetentan. Mi pak sada izvješćujemo o stanju stvari, i nismo nikakva suda donijeli ni protiv biskupa ni protiv svećenika, nego smo na način novinstva, po njegovim pravilima, informirali javnost o čemu se radi. A od onih na kojima stoji da donesu sudove čekamo da ih donesu […] A ako se dobiva dojam da smo mi na strani ovoga ili onoga, to je nutarnja sila informacije, ona sama sobom govori.«[46]

Nadbiskup Čekada pritom je primijetio kako je »u vrijeme opće krize autoriteta u Crkvi« kad se i »kod nas stvaraju sve jače kontestatorske grupe«, kao u Đakovu i drugdje, vrlo opasno dovoditi u pitanje vrijednost crkvenoga autoriteta, osobito u katoličkim medijima. Potom je izričito naveo kako u slučaju *Glasa Koncila* »mi nismo zadovoljni njegovim pisanjem u mnogim slučajevima« jer »kad se radi, npr. o sporu između zakonitog crkvenog autoriteta i raznih kontestatora (mogu to biti i svećenici), simpatije *Glasa Koncila* su gotovo uvijek na strani kontestatora«. Za takav je dojam naveo i nekoliko primjera, te je zaključio: »Vi se, izgleda, odlično snalazite u ulozi čisto informativne štampe, ali katolička štampa ne može biti čisto informativne prirode, ona mora biti i odgojno-moralne prirode. I prema svakom crkvenom moralnom problemu morate zauzeti određeno stanovište, makar diskretno, ali mora se znati što vi odobravate, a što osuđujete. Ja na primjer, kao teolog i inteligentan čovjek, mogu zauzeti svoje stanovište, ali može li zauzeti ispravno stanovište o tim stvarima poslije vaših neodređenih i blijedih informacija običan čovjek iz puka?«[47]

Slična je poruka katoličkim medijima, osobito *Glasu Koncila* i Kršćanskoj sadašnjosti, upućena i s proljetnog zasjedanja BKJ održanog u Zagrebu od 20. do 23. travnja 1971. godine, nakon koje su biskupi redakcijama katoličkih medija dostavili »pismenu poruku«.[48] Sredinom ljeta, 29. srpnja 1971., biskupi su se okupili na jednodnevnom zasjedanju, o čemu *Glas Koncila* nije javljao, ali o njemu doznajemo iz dnevničkog zapisa nadbiskupa Kuharića s tim nadnevkom: »Opet je bila na raspravi štampa. Ima negativnih stvari kojima treba prigovoriti, ali ipak neki suviše crno prosuđuju i suviše bi radikalno postupili, jer

---

[45] Usp. »Bolne točke Crkve kod nas, crkveni autoritet i javno mišljenje«, *Glas Koncila*, br. 8, 19. travnja 1970., str. 1, 3–6.

[46] »Naši biskupi govore za tisak«, *Glas Koncila*, br. 8, 19. travnja 1970., str 4.

[47] *Isto.*

[48] Usp. »Pismo Biskupske konferencije uredništvima katoličkih izdanja«, *Glas Koncila*, br. 13, 27. lipnja 1971., str. 2. Cjelovito pismo vidi u: »Upozorenja vjerskom tisku«, *Veritas*, br. 8, kolovoz 1971., str. 203–204.

žive zapravo izvan neposredne odgovornosti. Stvari treba drugom metodom postavljati na svoje mjesto. Ja sam prije za pozitivne metode dokle god ima nade da će uspjeti.«[49]

Pred kraj iste godine, 3. prosinca 1971., održano je još jedno zasjedanje BKJ na kojem su se biskupi, kako doznajemo iz priopćenja, »najviše zadržali na pitanjima našeg katoličkog tiska, koja su se proučavala i na dva posljednja Sabora BK«[50]. Na to su zasjedanje pozvani i urednici »naših najznačajnijih publikacija (dr. [Vjekoslav] Bajsić, dr. [Tomislav] Šagi-Bunić i vlč. [Vladimir] Pavlinić)« s kojima je, kako se dalje navodi, »razmotrena [je] dosadašnja konkretna situacija, te se očekuje da će ovaj zajednički napor pridonijeti smirenom rješavanju uočenih problema«. No, ono što u priopćenju, a ni drugdje u *Glasu Koncila* nije navedeno, a o čemu Kuharić piše u svome Dnevniku, s konferencije za novinare nakon zasjedanja »demonstrativno su otišli predstavnici *Glasa Koncila* i Kršćanske sadašnjosti«, nezadovoljni izjavom za novinare. Kuharić pritom priznaje kako je sporna izjava za tisak »morala [je] biti svakako bolje i pozitivnije sastavljena. Ona neće pomoći smiriti situaciju. Ali svi smo u nemiru i tjeskobi«[51].

2.4. Kritike na okrugle stolove Glasa Koncila

Na veliku pozornost crkvene javnosti nailazili su i pojedini okrugli stolovi koje je *Glas Koncila*, počevši od 1967. godine, organizirao i na svojim stranicama prenosio. Njima je list, pozivajući istaknute teologe i poznate pastoralne djelatnike, nastojao proširiti prostor unutarcrkvenog dijaloga o važnim, nerijetko i spornim temama za život Crkve, Nakon okrugloga stola o ulozi katoličkog tiska u jesen 1970. godine uredništvu su pristigle brojne reakcije, i pohvale i kritike, uglavnom od čitatelja svećenika. Neke od tih reakcija list je najprije objavio u svojoj rubrici »Pišu čitaoci«,[52] a onda je uveo i prigodnu mini-rubriku »Riječ imaju naši svećenici«, u kojoj su objavljeni sažeti osvrti 15-ak svećenika na stavove izrečene na »okruglome stolu«.[53] U tim su reakcijama neki svećenici prigovarali da njih »na terenu« teolozi intelektualci iz Zagreba teško mogu razumjeti, drugi su zamjerali što se na »okruglim stolovima« uvijek okupljaju isti teolozi, istomišljenici, a izbjegava se pozvati nekog biskupa ili teologa koji se s njima ne bi slagao. Stoga su se u nastavku »okrugloga stola« njegovi sudionici osvrnuli na te kritike,[54] braneći svoje pravo da iznose svoje mišljenje i rade svoj posao teologa intelektualaca, ali i poručujući svima nezadovoljnima da i oni mogu upriličiti svoje okrugle stolove i iznositi svoja mišljenja. Urednik lista Pavlinić poručio je pak kako *Glas Koncila* nema nikakav monopol na katolički tisak te kako i tzv. »katolička desnica« ima »svoj tisak«, ali i dodao kako je zanimljivo »da ta

[49] Dnevnički zapis Franje Kuharića od 29. srpnja 1971., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, Nepotpune dnevničke zabilješke u godini 1971., korice 1, Sveš. 2, str. 18.

[50] »Priopćenje za tisak. Zasjedanje sabora Biskupske konferencije«, *Glas Koncila*, Božić 1971., str. 6.

[51] Dnevnički zapis Franje Kuharića od 3. prosinca 1971., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, Nepotpune dnevničke zabilješke u godini 1971., korice 1, Sveš. 2, str. 33.

[52] Usp. »'Okrugli stol'«, *Glas Koncila*, br. 22, 8. studenoga 1970., str. 17.

[53] Usp. »Riječ imaju naši svećenici«, *Glas Koncila*, br. 23, 22. studenoga 1970., str. 7–9.

[54] Usp. »Okrugli stol Glasa Koncila (3). Okrugli stol nije vlast«, *Glas Koncila*, br. 23, 22. studenoga 1970., str. 5–7.

štampa ne nailazi ni na kakav glasniji odjek«[55]. Kad su, pak, reakcije na taj okrugli stol postale toliko brojne da ih list više nije imao prostora objaviti, umjesto u *Glasu Koncila,* reakcije su objavljene u publikaciji KS-a *Svjedočenje*.[56] U jednoj od njih, svećenici Požeškog dekanata sa svoje su rekolekcije 26. studenoga 1970. godine uredništvu i nakladniku uputili »Protest« zbog »okrugloga stola« ali i kritiku na odnos *Glasa Koncila* prema katoličkoj hijerarhiji i svećenstvu. Među ostalim, sedamnaest potpisanih svećenika požeškog kraja uredništvu poručuje kako, ne promijeni li se uređivačka politika lista, oni od Nove godine više neće biti spremni distribuirati *Glas Koncila*, nego će vjernike uputiti da list naruče poštom.[57]

2.5. Pismo nadbiskupa Kuharića od 6. veljače 1971. godine

Nakon što je krajem siječnja ili početkom veljače 1971. godine zaprimio pismo svećenika Nikole (Mate) Roščića koji je, kako se čini, imao primjedaba na način na koji je *Glas Koncila* popratio tzv. »slučaj Simonis«,[58] nadbiskup Franjo Kuharić to je pismo (u čiji sadržaj nismo imali uvida), zajedno sa svojim popratnim pismom, dostavio uredništvu lista.[59] I nadbiskup Kuharić u svome pismu izražava nezadovoljstvo tim člankom: »Razmišljajući o tom izvještaju, postavljalo mi se pitanje: da li je cjelovit? Da li je zaista objektivan? Da li je to potpuna istina ili poluistina? Autor se očito opredijelio na simplicističku podjelu: lijevo-desno, integristi-progresisti, crno-bijelo! U ovom slučaju lijevi su posve u pravu, desni posve u krivu?«[60]

Uspoređujući dalje taj članak s izvješćem *Vjesnikova* novinara Ive Mihovilovića o istom slučaju, podsjećajući kako je taj novinar svojedobno, »iz staljinističke ere« s tolikom »žalcem pisao o Crkvi, Papi i svemu što je u odnosu s vjerom«, Kuharić primjećuje kako kod Mihovilovića sad toga žalca nema, nego je »toga žalca bilo u izvještaju S.R.! Možda i previše za vjerske novine!«[61]

U nastavku pisma, Kuharić upozorava kako za njega osobno »ne postoji ni lijeva ni desna istina«, nego samo »Istina«. Kuharić navodi kako je kršćanska obveza »da budemo pošteni prema svakom i da tražimo samo istinu i da je branimo s ljubavlju«. Stoga dodaje kako u njemu izaziva »žalost, povrijeđenost i zabrinutost« kad osjeti »da bilo tko i bilo na koji način tendencioznim dezinformacijama ili poluistinom zaobilazi istinu i pravednost« jer smo se »načitali i naslušali toga u poratnim godinama« pa »ni trunak toga ne bi smjelo doći u vjersku štampu koja mora uvijek služiti istini i ljubavi«[62]. »Budite uvjereni da vas

---

[55] *Isto*, str. 5.

[56] Usp, »Na čemu smo poslije Okruglog stola«, *Glas Koncila*, br. 14, 11. srpnja 1971., str. 6. Usp. *Svjedočenje*, br. 65/1971.

[57] Usp. »Protest svećenika požeškoga dekanata na pisanje Glasa Koncila od 26. studenoga 1970.«, u: *Svjedočenje*, br. 65, 1971., str. 21–24.

[58] Usp. S.[miljana] R.[ENDIĆ], »Nov 'slučaj' u Nizozemskoj«, *Glas Koncila*, br. 2, 24. siječnja 1971., str. 8.

[59] Pismo nadbiskupa Franje Kuharića uredništvu *Glasa Koncila* od 6. veljače 1971., u: Osobni Arhiv Vladimira Pavlinića, London. Presliku pisma vidi u: A. MIKIĆ, *Crkveno i društveno značenje Glasa Koncila*, str. 478–480.

[60] Pismo nadbiskupa Franje Kuharića uredništvu *Glasa Koncila* od 6. veljače 1971., str. 1.

[61] *Isto.*

[62] *Isto*, str. 2.

sve iskreno volim cijeneći vašu muku, ali vas molim da razumijete i moju muku«[63], zaključuje svoje pismo nadbiskup Kuharić.

2.6. Razgovori nadbiskupa Kuharića o »problematici Glasa Koncila«

Osim nekih ranije u radu spomenutih susreta i razgovora, tijekom 1971. godine i u prvoj polovici 1972. godine nadbiskup Kuharić je, kako doznajemo iz njegovih dnevničkih zapisa, i na brojnim drugim susretima raspravljao o problematici katoličkog tiska, pa tako i *Glasa Koncila*.

Tako je 6. travnja 1971. godine primio vodstvo Kršćanske sadašnjosti – Tomislava Šagi-Bunića, Vjekoslava Bajsića, Josipa Turčinovića i Julija Sulića – pri čemu u dnevničkom zapisu navodi kako se ti teolozi »smatraju [se] nepravedno suđenima, progonjenima i nezaštićenima!« Dodaje kako je najogorčeniji bio Šagi-Bunić, i da ga on razumije jer »on svakako nije zaslužio da ga se proglasi heretikom i da mu se niječe ljubav prema Crkvi! Nisu to zaslužili ni ovi njegovi suradnici!« No, pritom dodaje i kako se Šagi-Bunić »ne slaže s pisanjem Smiljane Rendić«, te da upravo njezine članke smatra najodgovornijima »da je došlo do takve opozicije prema *Glasu Koncila*«[64].

Nadbiskup Kuharić ponovno se, kako doznajemo iz njegova Dnevnika, na prijedlog Živka Kustića i Josipa Ladike, u župnom uredu u Samoboru 15. studenoga 1971. godine susreo sa skupinom teologa i djelatnika u tisku među kojima su, uz Kustića i Ladiku, bili i Tomislav Šagi-Bunić, Josip Turčinović, Stipe Bagarić, Vjekoslav Bajsić, Vladimir Pavlinić, Mijo Gabrić, Valent Vuk i Trpimir Stjepan Grmec. Na tom je susretu, sudeći po dnevničkom zapisu, nadbiskup Kuharić bio oštriji te je svojim sugovornicima poručio da ih »situacija sili na ozbiljan razgovor«. »Moja savjest me obvezuje i ne dopušta mi da budem ravnodušan. Dijeli se Crkva, dijeli se narod, a to si mi ne smijemo dopustiti«, poručio je svojim sugovornicima nadbiskup Kuharić, dodajući kako je imao dojam da je njegovim sugovornicima nedostajalo bilo kakve samokritike i priznanja da su možda i oni suodgovorni za nastale sporove i krize: »Rekao sam im neke činjenice, porazne i žalosne, a zbivaju se u ime koncilske obnove u svijetu! Rekao sam da ne vjerujem u takvoga Duha Svetoga koji bi takve stvari nadahnjivao. […] Biskupi su stalno proglašavani kao neki diktatori kojima je samo do »vlasti« a oni su strpljivi i obazrivi. […] Po takvoj ekleziologiji ne bi bila uopće moguća uprava Crkve. Ruše auktoritet i stoje uz sve pobune a ne ocjenjuju da se u tome mogu sakrivati pozadine koje nemaju ništa veze s obnovom Crkve […]«[65]

---

[63] *Isto*, str. 3.

[64] Dnevnički zapis Franje Kuharića od 6. travnja 1971., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, Nepotpune dnevničke zabilješke u godini 1971., korice 1, Sveš. 2, str. 3. U jednom pismu novom glavnom uredniku Živku Kustiću iz 1973. godine, Rendić je ustvrdila kako je često bila pogrešno shvaćena, jer su njezini članci u *Glasu Koncila* doživljavali znatne uredničke intervencije. »Ja sam pisala po svojoj savjesti, a on [urednik Pavlinić] je to što sam ja pisala manipulirao po svojoj. Ja znam što sam pisala, imam pun ormarić kopija svojih vijesti i kronika pisanih za *GK* u ovih devet godina. Ali to znam samo ja, a javnost – biskupe uključujući – zna samo ono što mi je i kako mi je od toga objavljeno«. Usp. Pismo Smiljane Rendić Živku Kustiću od 19. srpnja 1973., u: Osobni Arhiv Vladimira Pavlinića, London; Preslika pisma u posjedu A. Mikića.

[65] Dnevnički zapis Franje Kuharića od 15. studenoga 1971., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, Nepotpune dnevničke zabilješke u godini 1971., korice 1, Sveš. 2, str. 27–28.

Na blagdan Krista Kralja 21. studenoga 1971., na ručku s Kuharićem u istoimenoj zagrebačkoj župi na Trnju, odvjetnik Zlatko Kuntarić »teško optužuje *Glas Koncila* radi njegovih sadržaja« i »očekuje [se] od mene odlučan postupak«.[66] Sutradan, 22. studenoga 1971., Kuharić održava sastanak s novinarkom *Glasa Koncila* Smiljanom Rendić. Premda je glavna tema susreta bio jedan njezin članak u *Kritici* (br. 19/71), koji je u to vrijeme imao velika odjeka i prema kojem je Kuharić vrlo kritičan, na susretu je bilo riječi i o *Glasu Koncila*.[67]

2.7. Prigovori apostolskog delegata i pronuncija Marija Cagne na račun djelovanja KS-a i pisanja Glasa Koncila

Na djelovanje KS-a i pisanje *Glasa Koncila* Kuhariću se požalio i apostolski delegat, a od rujna 1970. godine i obnove punih diplomatskih odnosa između Jugoslavije i Svete Stolice i pronuncij Svete Stolice u Jugoslaviji Mario Cagna.

Da su i nadbiskupu Cagni stizale pritužbe na račun pisanja *Glasa Koncila*, doznajemo iz samoga lista, koji pred kraj 1969. godine objavljuje jedno anonimno pismo koje mu je upućeno, a u kojem se tvrdi kako *Glas Koncila* »smućuje i sablažnjava vjernike svojim liberalizmom, čestim jednostranim izvještavanjem, kritikom Rimske Kurije, kritikom naših preuzvišenih gg. Biskupa«[68].

No, prvo pisano svjedočanstvo o aktivnoj uključenosti nadbiskupa Cagne u razgovore o *Glasu Koncila*, koji je postao predmetom crkvenih kritika, datira još i ranije, s kraja prosinca 1968. godine, kad biskup Kuharić u svome Dnevniku spominje susret s delegatom Cagnom i direktorom *Glasa Koncila* Josipom Ladikom: »Predmet: *Glas Koncila.* Delegat je dao vrlo razborite savjete za našu situaciju!«[69] Nažalost, iz tog šturog zapisa teško je pobliže razaznati nešto više o sadržaju toga razgovora. No, nešto kasnije, na susretu od 3. lipnja 1972. godine, Cagna nadbiskupu Kuhariću izražava »nezadovoljstvo katoličkom štampom kod nas koja ne daje dovoljno pozitivne hrane i stoga nije dovoljno konstruktivna. Nezadovoljan je Kršćanskom sadašnjošću i s *Glasom Koncila*«. Pritom mu je prenio kako dobiva pisma prosvjeda protiv djelovanja tih institucija, no Kuharić u dnevničkom zapisu dodaje kako smatra da ta pisma »ipak nisu dovoljno objektivna i da suviše jednostrano zauzimaju stanovišta i izriču osude koji put protiv pravednosti«, te zaključuje: »Ni ja nisam zadovoljan u svemu s tim institucijama i zadaju mi briga i tjeskoba, ali isto tako nisam zadovoljan ni s neobjektivnom kritikom. I ja dobivam pisma od »desnice« koja se s više uvreda nabacila i na mene nego su to učinili »ljevičari«. »Desničari« (rijetki pojedinci ali koje se sluša ako pišu u Rim ili Pronunciju) nazvali su me sumnjivim obzirom i na pravovjerje. Histerija s jedne i s druge strane ostaje histerija.«[70]

---

[66] Dnevnički zapis Franje Kuharića od 21. studenoga 1971., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, Nepotpune dnevničke zabilješke u godini 1971., korice 1, Sveš. 2, str. 29.

[67] Usp. Dnevnički zapis Franje Kuharića od 22. studenoga 1971., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, Nepotpune dnevničke zabilješke u godini 1971., korice 1, Sveš. 2, str. 29–30.

[68] »Obavijest tužiteljima *Glasa Koncila*«, *Glas Koncila*, br. 22, 9. studenoga 1969., str. 7.

[69] Dnevnički zapis Franje Kuharića od 28. prosinca 1969., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, rukom ispisani rokovnik.

[70] Dnevnički zapis Franje Kuharića od 3. lipnja 1972., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, Dnevničke zabilješke 1969–1973, korice 1, Sveš. 3, str. 48.

Kod susreta u Stojdragi 9. kolovoza 1972. godine, Cagna je Kuhariću prenio kako se nedavno susreo sa Šagi-Bunićem i Julijem Sulićem te im je izrazio svoje nezadovoljstvo što »Kršćanska sadašnjost i *Glas Koncila* bolje ne surađuju s biskupima«. Također im je poručio da »smatra da je ipak utjecaj nekih ljudi u tim grupama destruktivan« te kako oni »ne podupiru pastoralnu odgovornost biskupa nego je nekim člancima odmažu«, te je Šagi-Bunića pitao »zašto svojim autoritetom stoji iza tih ljudi«.[71]

2.8. »Proigrana šansa« Čedomila Čekade

Najopsežnija i najstudioznija kritika sadržaja *Glasa Koncila* u javnosti pojavila se u listopadu 1971. godine, kad je poznati katolički novinar, svećenik i publicist Čedomil Čekada u vlastitoj nakladi objavio knjižicu *Proigrana šansa: »fenomen Glasa Koncila« u svjetlu činjenica i dokumenata*. Iz toga bi se (pod)naslova moglo zaključiti kako je ona svojevrstan odgovor na članak koji je Janko Torbar (Tomislav Šagi-Bunić) nešto ranije objavio u *Kani*.[72] U tome je tekstu, naime, »Torbar« vrlo pohvalno pisao o *Glasu Koncila,* ali i vrlo kritično o nekadašnjem, predratnom i pretkoncilskom katoličkom tisku, dodajući kako takvih katoličkih novina »ima i danas«, očito aludirajući na tzv. konzervativni crkveni tisak, što je Čekada zasigurno prepoznao ne samo kao kritiku (i) svojega nekadašnjeg rada kao predratnog katoličkog novinara, nego i sadašnjeg djelovanja kao pisca zapaženih članaka u *Vjesniku Đakovačke biskupije* i istaknutog predstavnika tzv. »tradicionalista« toga doba.

U knjižici *Proigrana šansa* na nepunih 76 stranica, premda iznosi i niz pohvala na račun lista, Čekada već u uvodu prigovara kako je »*Glas Koncila* [je] postepeno, ali konstantno, sve više, skretao na lijevo. Sve je manje bio suzdržan i oprezan, sve manje neutralan i objektivan u aktualnim dilemama između oba krila u katoličkom i crkvenom životu. Informacije su mu postajale jednostranije: o katoličkoj se je desnici u njemu malo govorilo, njegove simpatije sve su otvorenije prelazile na stranu ‘kontestatora’, ‘osporavatelja’, ‘katoličke ljevice’. On je uvijek pledirao za ‘koncilsku obnovu’ i za koncilsko kršćanstvo, ali je tu obnovu i to koncilstvo sve više tumačio na jedan način, koji se nije puno obazirao ni na rimske i papinske direktive, ni na koncilske dokumente i njihovu autentičnu interpretaciju po organima Svete Stolice; sve je više pledirao za one, koji su Koncil tumačili na svoju ruku i podmetali mu svoje liberalne, modernističke, racionalističke, ideje na račun tradicionalnih crkvenih shvaćanja«.[73]

U prilog toj tezi autor navodi i, u ovome radu spominjane, »slučajeve«, od »Issolota« i »Churua«, Holandskog katekizma, pa sve do domaćih »slučajeva« u Đakovu i Hercego-

---

[71] Dnevnički zapis Franje Kuharića od 9. kolovoza 1972., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, Dnevničke zabilješke 1969–1973, korice 1, Sveš. 3, str. 60.

[72] Janko TORBAR [Tomislav ŠAGI-BUNIĆ], »Fenomen *Glasa Koncila*«, *Kana*, br. 3, ožujak 1971., str. 6–7. Bitne dijelove toga teksta prenio je i *Glas Koncila* u br. 6, 21. ožujka 1971., str. 1–2. Da se upravo Tomislav Šagi-Bunić »krije« iza navedenog pseudonima, potvrdio je on sam: »Kad je godine 1971. izašao dvjestoti broj *Glasa Koncila* pisao sam u ožujskom broju *Kane* te godine o ‘Fenomenu *Glasa Koncila*’.« Usp. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, »*Glas Koncila* – Božji dar Crkvi u Hrvata«, *Glas Koncila*, br. 32, 8. kolovoza 1993., str. 3.

[73] Čedomil ČEKADA, *Proigrana šansa. ‘Fenomen Glasa Koncila’ u svjetlu činjenica i dokumenata*, Đakovo 1971., str. 11.

vini, ali i okrugle stolove u organizaciji *Glasa Koncila*, Svećenički tjedan 1971., te konferencije za novinare nakon zasjedanja BKJ, kao i potporu »mladim katolicima«. A potom, u opsežnoj analizi članaka *Glasa Koncila* po pojedinim temama, s nizom svojih kritičkih primjedaba, pred kraj brošure predlaže da taj list »izmijeni pravac pisanja i da se odsada pridržava načelnih direktiva, koje bi mu, kao i drugim katoličkim glasilima, davali biskupi« te da u budućnosti više »našemu katolicizmu ne nameće bilo čija partikularna shvaćanja« ili pak, što Čekada drži realnijim rješenjem, da se »sadašnjem uredničkom konzorciju *Glasa Koncila* [dade] slobodu, da i dalje izdaje list po svome ukusu, ali sa promijenjenim imenom, bez ikakvih, direktnih ili indirektnih, veza sa službenom Crkvom i uz punu svoju odgovornost, moralnu i materijalnu«.[74]

Nedugo nakon što se Čekadina knjižica pojavila u javnosti, list joj posvećuje čak tri odvojena članka, od kojih jedan potpisuje uredništvo,[75] drugi Smiljana Rendić,[76] a treći »don Jure«, odnosno Živko Kustić,[77] čime se vjerojatno željelo sugerirati da najizvrsnija pera *Glasa Koncila* zajednički odbacuju optužbe koje je na račun lista Čekada u svojoj brošuri iznio te da što se toga tiče u uredništvu nema nikakvih nesuglasica.

U idućem broju list objavljuje i brojna pisma potpore svome radu, odnosno kritika na račun Čekadine knjige, među kojima i zajedničku izjavu 29-orice svećenika iz Zagreba te skupno pismo šestorice svećenika iz Podravine,[78] a u proljeće 1972. godine donosi i kratku obavijest o tome da je »Janko Torbar« (Tomislav Šagi-Bunić) počeo u biltenu *Svjedočenje* objavljivati opsežan odgovor Čedomilu Čekadi na njegovu knjižicu *Proigrana šansa*, kojim želi »pokazati javnosti koje su prave namjere dr. Č. Čekade«[79].

I prije objave knjižice *Proigrana šansa* Čedomil Čekada i *Glas Koncila*, osobito njegov autor Tomislav Šagi-Bunić, znali su javno polemizirati. No, najotvoreniju kritiku Čekadinih stavova list je otvorio kolumnom »Pismo seoskog župnika« u božićnom broju 1969. godine. U njoj Kustić Čekadi, odnosno njegovu tekstu objavljenom u *Vjesniku Đakovačke biskupije* (br. 11/69.), prigovara nekritički odnos prema pretkoncilskoj Crkvi, a dovodi u pitanje čak i pravovjernost nekih njegovih iznesenih teza. Na kraju neizravno zaključuje kako je Čekadino vrijeme »prošlo«: »Dobro je zasvirati, a dobro je i sviralu za pas zadjenuti«.[80]

Zbog toga je teksta u pismu datiranom 27. prosinca 1969. godine biskupu Franji Kuhariću, kao »odgovornom uredniku« lista, ali i kao »predstavniku Nakladnika«, u obranu Čedomila Čekade stala skupina vjernika intelektualaca. Među trideset i četiri vlastoručna potpisa na kraju toga pisma, od kojih neki nisu jasno čitljivi, bili su i neki ugledni katolički intelektualci toga doba, među kojima i Sibe Zaninović, bračni par Lav i Hella Znidarčić, bračni par Drago i Anka Cerovac, Smiljan Paraga, Antun Živković, Grga Pejnović, Filip

---

[74] *Isto*, str. 56–57.
[75] UREDNIŠTVO, »Čedomil Čekada optužuje«, *Glas Koncila*, br. 22, 31. listopada 1971., str. 13.
[76] Smiljana RENDIĆ, »Oklopnici strana u borbi protiv nade«, *Isto.*
[77] Don JURE [Živko KUSTIĆ], »Čudna sloga Čede, Ive i Igora«, *Isto*, str. 12.
[78] Usp. »Odjeci na tužiteljsku knjižicu Čedomila Čekade«, *Glas Koncila*, br. 23, 14. studenoga 1971., str. 12–13.
[79] »Janko Torbar odgovara Čedomilu Čekadi«, *Glas Koncila*, br. 8, 16. travnja 1972., str. 18.
[80] Don JURE [Živko KUSTIĆ], »Prva je drugoj jednaka«, *Glas Koncila*, br. 25, Božić 1969., str. 14.

Juras i drugi.[81] U tome se pismu izražava nezadovoljstvo člankom »don Jure«, ističući kako ih ne smeta »različitost mišljenja i gledanja na rješavanje suvremenih strujanja i problema Crkve kod nas i u svijetu«, ali ih je zasmetao »način pisanja i stav pisca – don Jure, prema zaslužnom katoličkom publicistu dru Čedomilu Čekadi«. Dodajući kako je naglasak te kolumne na pozivu Čekadi da »prestane pisati, jer je njegovo vrijeme prošlo«, autori ističu kako ih iznenađuje takav pristup »don Jure« »prema bratu svećeniku« koji, u vremenima kad je dijalog važan i aktualan, čini »vrlo slabu uslugu katoličkoj stvari«. Ističući kako su uvjereni »da pisanje don Jure nije službeni stav uredništva *Glasa Koncila«*, u pismu se zaključuje: »Ne radi se samo o osobi dra Čedomila Čekade, kojemu mi svi neizmjerno mnogo dugujemo zbog njegova priznatog publicističkog djelovanja, kao i zbog njegovih osobnih žrtava, nego se radi i o načelnom pitanju da li je dopustiv takav /don Jurin/ stav prema čovjeku, piscu i svećeniku. Ako je to – kao u konkretnom slučaju – dr. Čekada, čovjek koji je u životu pokazao divljenja vrijedan karakter, onda stvar i zabrinjava. Bili bismo Vam, Monsinjore, zahvalni, kad bi se uredništvo *Glasa Koncila* ogradilo od takvog stava prema dr. Čekadi i načinu pisanja uopće, te kada bi omogućilo dru Čekadi da u jednom od slijedećih brojeva *Glasa Koncila* odgovori »seoskom župniku.«[82]

Biskup Kuharić to je pismo dostavio uredništvu *Glasa Koncila* 4. ili 5. siječnja 1970.,[83] zajedno s popratnim pismom, u kojemu je u velikoj mjeri dao za pravo potpisnicima dostavljenog pisma, ali i samom Čekadi u nekim njegovim napisanim stavovima u spomenutom članku *Vjesnika Đakovačke biskupije.* »I moje je mišljenje da se stvar nije smjela onako postaviti. Da mi je članak bio prije predložen, ja ga sigurno ne bih bio odobrio u onakvoj formi«, piše Kuharić uredništvu, te dodaje kako je u tome članku »Čekada ipak nepravedno napadnut jer su neke misli samovoljno interpretirane izvan cjeline cijelog njegovog stava«. U nastavku Kuharić zamjera autoru kolumne što je Čekadu i njegovu kritiku usporedio »s [Olegom] Mandićem i [Milošom] Žankom«, što biskup smatra nepoštenim, tim više što Čekada »sigurno ima najbolje nakane i upozorava na suviše izazovne gluposti, koje se pojavljuju na Zapadu a pomalo očijukaju i prema Istoku«, te dodaje: »Trebalo je imati na umu da je taj čovjek za katolike Bosne pojam i da je taj čovjek svjedočio svoju vjernost Crkvi sa 12 godina tamnice. Ima i razloga da bude osjetljiv u situaciji pred kojom ni ne smijemo zatvarati oči!«[84]

Kuharić potom dodaje kako i on neke pojave smatra »opasnijima za život Crkve nego što se misli da jesu«, te kako »ne škodi« ako na njih netko »i oštrije upozori«. Dodajući kako si *Glas Koncila* ne smije dopustiti takve članke koji su »povreda ljubavi i pravednosti«, Kuharić nastavlja: »Moram Vam biti iskren pa Vas molim da razmislite odjeke takvih polemika unutar Crkve obzirom i na moj položaj kao biskupa i odgovornog urednika. Bilo je stvari koje ja baš ne bih kao odgovorni urednik potpisao a niti kao biskup uzimajući u obzir kompleksnost naše situacije i situacije Crkve danas! Ipak nisam uvijek reagirao imajući povjerenje u dobre nakane i poštivajući Vašu odgovornu slobodu. Morate priznati

---

81 Pismo skupine vjernika biskupu Kuhariću do 27. prosinca 1969., u: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, korice Spisi 3. Preslika pisma u: A.MIKIĆ, *Crkveno i društveno značenje Glasa Koncila*, str. 471–473.

82 Pismo skupine vjernika biskupu Kuhariću do 27. prosinca 1969., str. 1–2.

83 Datum, zbog ispravka pisaćim strojem, nije jasno vidljiv. U: NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, korice Spisi 3. Preslika pisma u: A. Mikić, *Crkveno i društveno značenje Glasa Koncila*, str. 474–475.

84 Pismo biskupa Franje Kuharića uredništvu *Glasa Koncila* od 4 ili 5. siječnja 1970, str. 1.

da sam bio daleko od toga da bih bio cjepidlaka. Međutim, ipak bih Vas želio upozoriti da vodite o tome računa da se *Glas Koncila* izdaje u ime Nadbiskupije i da je biskup odgovorni urednik koji bi imao pravo da mu prije budu predložene delikatnije stvari.«[85]

Na to je pismo biskupu Kuhariću odgovorio autor kritiziranoga članka Živko Kustić.[86] U njemu priznaje da se, pišući »sporni« članak i sam osjećao »vrlo neugodno«, ali i dodaje kako mu »ni sada, nakon dobrog promišljanja, savjest ne predbacuje što sam onako postupio«. Svjedočeći kako »pojave koje u Crkvi zabrinjavaju, zabrinjavaju i uredništvo *Glasa Koncila*, zabrinjavaju i mene osobno«. U nastavku pisma ističe kako je s Čekadom »ovih godina« imao najmanje dva ozbiljna razgovora, do kojih je došlo na njegovu inicijativu »u želji da izgladim sukob, da izbjegnem stvaranje fronta između njega i naših zagrebačkih teologa«, te kako je s istim napravio i vrlo pomirljiv intervju. No, dodaje Kustić, »on je nakon svega toga nastavio kampanju«, i to kampanju protiv samog Koncila: »Osobno sam uvjeren da je to prava kampanja protiv Koncila. Mogao bih to i dokazati. Bilo bi dosta proći redom njegove članke koji su pisani za vrijeme Koncila. Redovito je do zadnjeg časa zastupao ono što je Koncil odbacio. I to je, dok nije bilo službeno odbačeno, zastupao kao jedino moguće, kao stav svih razumnih i kreposnih, prikazujući zastupnike drugačijeg stava kao nesvjesne, kao sumnjive s obzirom na vjernost Crkvi.«[87]

Takvo pisanje, zaključuje Kustić, »smućuje svećenika, koči obnovu duhova, gasi u ljudima vedru nadu da Crkvu ovoga časa vodi Duh Sveti«. Što se pak tiče Kuharićevih navoda o opasnostima po Crkvu, Kustić ističe kako se s time slaže, te kako je i sam o tome pisao »kroz brojeve i brojeve *Glasa Koncila*«. No, pita se Kustić, »zašto on sada podiže paniku protiv pričešćivanja stojeći? Tko je od nas dizao paniku protiv pričešćivanja klečeći?« te zaključuje: »Nisam postupio nasumce, moram biti odgovoran za svoje stavove. Znam da je dr. Čekada zaslužan svećenik i visoko moralna ličnost. Volio bih da ljudi vjeruju da i mi Boga molimo i da se Boga bojimo. Napisao sam ovo po savjesti, svjestan svoje odgovornosti. Računam na razumijevanje, s punim poštovanjem Vašeg autoriteta. Nažalost, nijedan se autoritet nije našao ponukanim da protestira protiv razornog pisanja dra Čedomila Čekade.«[88]

2.9. Kritke Glasa Koncila *na susretima s predstavnicima državnih vlasti*

Neke od kritika na računa *Glasa Koncila* pojedini su crkveni predstavnici izricali i na susretima s predstavnicima državnih vlasti, što je pomno bilježila Komisija za vjerska pitanja SR Hrvatske. Tako, primjerice, zamjenik predsjednika savezne Komisije za vjerska pitanja Petar Šegvić 6. rujna 1966. godine pisanom Informaciju izvješćuje republičku Komisiju o posjeti beogradskog nadbiskupa Gabrijela Bukatka saveznoj Komisiji, pri čemu je Bukatko primijetio kako su slovenski biskupi pozdravili potpisivanje Protokola između

85 *Isto*, str. 2.
86 Pismo Živka Kustića biskupu Kuhariću nosi nadnevak 7. prosinca 1970., no očito je riječ o tiskarskoj pogrešci te je trebalo stajati »7. siječnja 1970.« Usp. NAZ, *Ostavština Franje Kuharića*, korice Spisi 3. Prijepis pisma u: A. MIKIĆ, *Crkveno i društveno značenje Glasa Koncila*, str. 476–477.
87 Pismo Živka Kustića biskupu Franji Kuhariću od 7. siječnja 1970., str. 1–2.
88 *Isto*, str. 2.

Beograda i Svete Stolice, »na najistaknutijem mestu u svom listu *Družina*«, kao što je to učinio i on »u svom listu *Blagovest*«, ali i da je »primetio da *Glas Koncila* nije uopšte niti tekst Sporazuma objavio a niti dao vlastiti komentar istom, a da se o pozdravljanju istoga i ne govori«[89]. Splitski biskup Frane Franić i njegov pomoćni biskup Ivo Gugić na sastanku s članom savezne Komisije za vjerska pitanja Petrom Šegvićem, predsjednikom republičke Komisije Vjekoslavom Cvrljom i splitske Komisije Ivom Petrinovićem u Splitu 18. travnja 1968. godine kritički su progovorili i o *Glasu Koncila:* »Kao najbolju ilustraciju [Franić] je navodio primer *Glasa Koncila* koji ni njih ne zadovoljava. Podvukao je da tamo ima svoj uticaj nekoliko ekstremnijih funkcionera – sveštenika (ne imenujući nikoga) a da je najnegativniji don Jure koji je Splićanin, a to naglašava upravo zbog toga da ga se ne shvati da kritikuje sa lokalnog gledišta. Gugić i Franić su se složili da *Glas Koncila* zaostaje za Koncilom i da vredni napori koje čine Šagi-Bunić i drugi teolozi ne mogu dati željene rezultate jer u njihovim rukama nije rukovodstvo lista.«[90]

Provincijal franjevaca trećoredaca Nikola Gregov u razgovoru s tajnikom Komisije Ivanom Lazićem 10. lipnja 1968. godine složio se sa svojim sugovornikom da bi *Glas Koncila* mogao biti i manje kritičan, odnosno »da mnoge stvari kako ih interpretira *Glas Koncila* ne bi trebalo tako interpretirati, jer od toga nema koristi ni Crkvi ni državi«. Pritom je dodao kako će, nakon što je sad saznao da i u Komisiji na takvo pisanje imaju prigovora, »znati u pogodnoj prilici reći (mislio je na *G. K.*) odgovornima, da ne bi trebalo u vjerskoj štampi pretjerivati i od sitnih stvari praviti velike probleme.«[91] Bivši provincijal Družbe Isusove u Hrvatskoj Ivan Fuček u razgovoru s tajnikom zagrebačke Komisije za vjerska pitanja Zvonkom Ljubićem povjerio se kako ni on sam često nije zadovoljan pisanjem *Glasa Koncila* »jer on nije uvijek na liniji koncilskih ideja«. Također je dodao kako su o pojedinim napisima toga lista i drugi svećenici »veoma kritički raspravljali«, a »više puta je sam kardinal Šeper izražavao svoje nezadovoljstvo s pisanjem *Glasa Koncila*«[92]. Pa i pročelnik Centra Kršćanska sadašnjost Vjekoslav Bajsić, na susretu s članom Komisije Ivanom Ceranićem 21. svibnja 1968. godine, izrazio je svoju rezerviranost prema nekim sadržajima toga lista. Naime, na Ceranićeve »prigovore na pisanje vjerske štampe a posebno *Glasa Koncila*«, Bajsić je odgovorio kako »i on ima prigovora te da često raspravlja s redakcijom i prema njegovom mišljenju *Glas Koncila* je još dobar kakav bi bio da se na njega ne utječe u pozitivnom smislu«[93]. Slično i na susretu od 25. srpnja 1968. godine Bajsić, kako navode u Komisiji, pokazuje »jedan konstruktivan stav« nakon što mu je Ceranić iznio primjedbe na račun pisanja *Glasa Koncila*, »naročito u vezi s držanjem biskupa Kuharića kao odgovornog urednika i članaka koji se odnose na provociranje u vezi zločina svećenika za vrijeme Drugoga svjetskog rata, poistovjećivanja hrvatstva i katolicizma te

---

[89] Informacija o posjetu beogradskog nadbiskupa Gabrijela Bukatka saveznoj Komisiji od 6. rujna 1966., u: HDA, *Fond Komisije za odnose s vjerskim zajednicama* (dalje: *KOVZ*), kutija 69, Pov. br. 154/1966.

[90] Zabilješka sa susreta biskupa Frane Franića i Ive Gugića s Petrom Šegvićem, Vjekoslavom Cvrljom i Ivom Petrinovićem od 18. travnja 1968., u: HDA, *KOVZ*, kutija 75, Pov. br. 12/1968.

[91] Zabilješka o razgovoru Ivana Lazića i Nikole Gregova od 10. lipnja 1968., u: HDA, *KOVZ*, kutija 75, Pov. br. 13/1968.

[92] Zabilješka o susretu Zvonka Ljubića s Antunom Fostačem i Ivanom Fučekom od 12. kolovoza 1968., u: HDA, *KOVZ*, kutija 78, Pov. br. 190/1968.

[93] Zabilješka o susretu Ivana Ceranića i Vjekoslava Bajsića od 21. svibnja 1968., u: HDA, *KOVZ*, kutija 78, Pov. br. 162/1968.

pismo koje su uputili svećenici iz SR Njemačke među kojima su potpisani i poznati emigranti Dominik i Krsto Šušnjara, [Franjo] Lodeta, [Metod] Kelava i dr.«[94]

Zaključak

Stručnoj, pa i široj zainteresiranoj javnosti, zasigurno je poznata činjenica kako je *Glas Koncila* od svog osnutka 1963. godine pa sve do pada komunističkog režima 1990. godine bio izložen pritiscima, povremenim zapljenama, pa i sudskim procesima pokrenutima od tadašnjih komunističkih vlasti, što je tema koja je već djelomice obrađena i u domaćoj stručnoj literaturi.[95] No, u ovom smo radu nastojali prikazati kako se taj list u prvih deset godina svog postojanja suočavao i s ozbiljnim, na trenutke i vrlo oštrim kritikama ne samo dijela svojih čitatelja vjernika nego i vjerničkih i svećeničkih skupina, pa i najviših predstavnika crkvenih vlasti u zemlji. U prvim godinama, do završetka Drugoga vatikanskog koncila, te su kritike uglavnom dolazile od onih koji su se protivili promjenama koje je donio Koncil, osobito u pogledu liturgijske reforme, a o kojima je list ne samo pisao nego ih i otvoreno podupirao. No, već od 1965. godine pojedini čitatelji, pa i sam utemeljitelj nadbiskup Franjo Šeper te tadašnji odgovorni urednik lista biskup Franjo Kuharić, imali su primjedaba i na način na koji su pojedini članci objavljeni u *Glasu Koncila* tretirali pojedina vjerska i moralna pitanja, premda su i jedan i drugi branili uredništvo od onih koji su tražili poduzimanje konkretnih mjera protiv toga lista. A kad su se, osobito u Katoličkoj crkvi na Zapadu, rasplamsale polemike, pa i unutarcrkveni sukobi oko načina provedbe poslijekoncilske obnove – o čemu je list otvoreno i učestalo izvještavao – od kraja 1967. i početka 1968. godine *Glas Koncila* sve je češće optuživan i za promicanje i »uvoz« progresističkih ideja te poticanje otpora zakonitim crkvenim vlastima – »kontestatorstvo«. Kad su se, pak, »slučajevi« slični onima na Zapadu počeli pojavljivati u i Crkvi u Hrvatskoj – od Đakovačke, preko Zadarske do Riječke (nad)biskupije – pisanje *Glasa Koncila* postalo je i predmetom rasprave tadašnje Biskupske konferencije Jugoslavije, apostolskog delegata i pronuncija Maria Cagne, a i nadbiskup Šeper, koji je u međuvremenu postao kardinalom te pročelnikom Kongregacije za nauk vjere, u jednom je pismu biskupu Kuhariću oštro kritizirao uređivačku politiku tadašnjeg glavnog urednika Vladimira Pavlinića. No, premda je u čestim susretima s uredništvom lista u to vrijeme (nad)biskup Kuharić također bio kritičan prema pojedinim člancima i postupcima uredništva, on je ipak – kako proizlazi iz njegovih dnevničkih zapisa – na službenim mjestima branio *Glas Koncila* i njegove autore, ističući kako ne sumnja u njihov katolički identitet i dobre namjere te se protivio poduzimanju konkretnih mjera prema tome listu, koje su tražili neki drugi biskupi, članovi tadašnje BKJ.

Premda se dio kritika koje su dolazile na račun pisanja *Glasa Koncila* dade iščitati i iz analize samog sadržaja toga lista, jer su neke od njih i prenesene na njegovim stranicama,

[94] Zabilješka o susretu Ivana Ceranića i Vjekoslava Bajsića od 25. srpnja 1968., u: HDA, *KOVZ*, kutija 78, Pov. br. 162/1968.

[95] Usp. Miroslav AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.–1980.*, Zagreb – Slavonski Brod, 2013., str. 301 sl.; 329; 410; 413; 436–438 i dr.; Ivan MIKLENIĆ, *Pogledi u Glas Koncila*, Zagreb, 2013., str. 36–54.

poput pisama pojedinih čitatelja te rasprava na pojedinim konferencijama za tisak u sklopu zasjedanja Biskupske konferencije, njihovi razmjeri i oštrina dosad su ipak bili uglavnom nepoznati, zbog nedostupnosti arhivske građe. Primjerice, službena pisma iznesena i obrađena u ovom radu nisu bila objavljena u *Glasu Koncila*, niti su pisana s namjerom da za njih, u vrijeme nastanka, dozna šira javnost.

Kako se dade zaključiti iz, u ovome radu obrađenih, izvora i građe, kritike na račun *Glasa Koncila* često su bile povezane i s kritikama na račun tadašnje Kršćanske sadašnjosti pa, primjerice, nadbiskup Kuharić o tim kritikama često zajednički razgovara s predstavnicima obiju institucija, a njihovi predstavnici na konferencijama za tisak zajednički nastupaju u polemici s pojedinim biskupima. Ta povezanost dviju institucija ne začuđuje s obzirom na činjenicu da su i Kršćanska sadašnjost i *Glas Koncila* dijelom proizašle iz istoga teološkog kruga, kako su to svojedobno pojasnili Josip Turčinović[96] i Živko Kustić[97], a jedan od najistaknutijih članova vodstva KS-a Tomislav Šagi-Bunić ujedno je bio i jedan od najvažnijih teoloških autora *Glasa Koncila.* Drugi dio kritika mogao bi se povezati s nezadovoljstvom predratnih katoličkih novinara uređivačkom politikom i sadržajem *Glasa Koncila*, jer taj list nije krio kako želi biti bitno drukčiji od predkoncilskoga katoličkog tiska.[98] Tako, primjerice, upravo jedan od istaknutih predratnih katoličkih novinara Čedomil Čekada sastavlja najiscrpniju kritiku na račun *Glasa Koncila* te objavljuje svoju *Proigranu šansu*, a i među potpisnicima pisma skupine vjernika koji u pismu nadbiskupu Kuhariću staju u njegovu obranu također su bili predratni katolički novinari. No, prije svega, iz crkvenih kritika koje su dolazile na račun *Glasa Koncila* ponajprije se može iščitati sva dinamika, pa i dramatičnost zbivanja i rasprava u Katoličkoj crkvi postkoncilskog vremena, ali i postojanje vrlo žive unutarcrkvene javnosti toga vremena, što je ovim radom i dodatno rasvijetljeno.

---

[96] Usp. Josip TURČINOVIĆ, »Kršćanska sadašnjost u pokoncilskoj obnovi«, u: *Jeke jednog Koncila*, Radovi Bogoslovske tribine o dvadesetoj godišnjici Drugog vatikanskog koncila (*Spectrum 7)*, Zagreb, 1984., str. 153 sl.

[97] Usp. Živko KUSTIĆ, »Naše crkvene i društvene prilike u vrijeme djelovanja Kršćanske sadašnjosti«, *Nastanak i razvitak Kršćanske sadašnjosti*. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija o 40. obljetnici djelovanja, Zagreb, 2010., str. 45.

[98] Usp. Smiljana RENDIĆ, »U čemu je novost i posebnost *Glasa Koncila*«, *Glas Koncila*, br. 20, 8. listopada 1972.; ISTA, »*Glas Koncila* – promicatelj krugova Pavla VI.«, *Glas Koncila*, br. 32, 8. kolovoza 1993., str. 6.

Summary

ECCLESIASTICAL AND RELIGIOUS CIRCLES CRITICISM ON THE CONTENTS OF GLAS KONCILA [HERALD OF COUNCIL] *IN THE PERIOD BETWEEN 1963 AND 1972*

Catholic biweekly newspapers Glas Koncila *from its beginnings (fall of 1963) drew much attention within ecclesiastical public. This interest was followed with many praise, and continuing rise of the subscriptions during the first decade of publishing. Still, beside the approvals during this period these newspapers met some criticism within ecclesiastical public and ecclesiastical leadership. At the beginning these critics were related to the editorial policy of supporting the post-council renewal of the Catholic Church, while later critics also debated questions regarding moral catechism of the Church, and in the late 60s and in the beginning of 70s the editorial board was sometimes accused because of the »import of progressistic ideas« from the West and support of »rebellious spirits« against legal ecclesiastical authorities; especially after several church »cases« significantly marked life of the Church within the Croatian people of that time. Moreover, at that time certain groups of believers debated about* Glas Koncila*, too, and similarly members of the highest ecclesiastical authorities in the country expressed their concern about the newspapers. Some of the representatives of the ecclesiastical authorities even wrote protest letters to the editorial board and to the editor in chief (arch)bishop Franjo Kuharić. Furthermore, certain articles published in* Glas Koncila *were discussed on the councils of the Bishops conference of Yugoslavia. All critics questioned the editorial policy and requested its change, or at least that the Church should openly distance from such editorial policy and such newspapers. Authors of the article have analyzed the published text in the newspapers, as well as critique, together with some – up to now – not known archival sources from the period between 1963 and 1972. Finally, they gave an overview of all the tensions that (post)conciliar renewal provoked not only within the Catholic Church in some countries of the Western Europe, but also within the Croatian people.*

KEY WORDS: Glas Koncila*, Catholic press, Vladimir Pavlinić, Živko Krstić, Franjo Šeper, Franjo Kuharić.*